

**ĀRZEMJU LATVIEŠU IEGULDĪJUMS MŪZIKAS
PEDAGOĢIJAS ATTĪSTĪBĀ LATVIJĀ**
*Investment in the Development of Latvian Music Pedagogy by
Latvians Living beyond Latvia*

Maruta Sīle

Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmija

Abstract. *History of music pedagogy is developed by great personalities. Wherever Latvia's musicians have been brought by their life routes – music has been above any difficulties encountered. The artist's education has to be represented in two directions – historical and systematic. Without a clear insight into one's own national history of art, no one can grow into a real artist. Explorations in history of music pedagogy can more objectively assess the present and prognosticate perspectives in the future. The more we learn about the Latvian by descent artists' creative activities, their working methods and results beyond Latvia, the greater is our desire to use their experiences in our own work, as the child development is always in the centre of researches. One of collaboration ways is the "International Latvian Young Musicians Camp" headed by the director – professor, Dr.paed. Ingrīda Gutberga, a Latvian living abroad, well-known as an organist, conductor, pianist, chair person of Boston Latvian Heritage foundation. The participants of the camp are young musicians from all over the world enjoying guidance of internationally renowned music pedagogues.*

Key words: music pedagogy, history of music pedagogy, music education process.

Ievads

Introduction

21.gadsimtu ANO pasludinājusi par dialogu gadsimtu, kad jāapzinās, ka atvērtības pamatā ir sevis paša izzināšana un pašizpratne, taču neaprobežojoties tikai un vienīgi ar iekšup vērsto tendenci savu identitāti fokusēt tikai uz sevi, bet gan papildinot to ar vēlmi iepazīt un cienīt dažādību. Attīstot zināšanas par vietējiem apstākļiem, tradīcijām, vērtībām un vēsturisko attīstību, paveras iespēja apzināt cilvēces kopīgās un atšķirīgās iezīmes, tādejādi stiprinot starptautisko sapratni un sadarbību, darot bagātāku daudzveidīgo pasaules kultūru (Koķe, 2001).

Pedagoģijas zinātniece Tatjana Koķe atzīst, ka pedagoģijas uzdevums – mācīt un veidot pieredzi kā pieņemt kultūru daudzveidību, prast valodas un tai pašā laikā attīstīt dziļu indivīda kultūras identitāti. Izpratne par kultūru vienlīdzību, toleranci, dažādības pieņemšana ir kopjama. To nodrošināt ir izglītības iestāžu uzdevums (Koķe, 2001). Šo uzdevumu var realizēt, izpētot mūzikas pedagoģijas attīstības vēsturi, kad, objektīvāk vērtējot tagadni, var prognozēt attīstības perspektīvas nākotnē. Mūzikas skolotāji visā pasaulē nevar radīt talantus, bet var radīt augsni, kur talantiem attīstīties. Un tā mūzikas pedagoģija, kā pedagoģijas zinātnes apakšnozare nevar attīstīties vienas valsts ietvaros.

Pētījuma objekts – mūzikas pedagoģijas attīstība Latvijā.

Pētījuma priekšmets – ārzemju latviešu ieguldījums mūzikas pedagoģijas attīstībā Latvijā.

Pētījuma mērķis – apzināt ārzemju latviešu ieguldījuma aspektus mūzikas pedagoģijas attīstībā Latvijā.

Par teorētisko pamatu izvēloties Marutas Sīles pētījumu par mūzikas pedagoģijas vēsturisko attīstību Latvijā (Sīle, 2003) un balstoties uz zinātnieces izstrādāto sistēmu, mūzikas pedagoģijas vēsturiskā attīstība var tikt analizēta un vērtēta, izmantojot vēsturiski salīdzinošo, retrospektīvo, strukturāli vēsturisko, pedagoģiski paradigmālo un sistēmiskās analīzes metodes.

Mūzikas pedagoģijas vēstures izpētē un tās attīstības dažādu posmu salīdzināšanā tiek ieteikta vēsturiski salīdzinošā pētījuma metode. Šī metode nodrošina vēsturiskā pētījumā sistēmas veidojošo komponentu atklāsmi, to izpaušmes veidu apzināšanu un pretrunas.

Retrospektīvā metode pētījumos var nodrošināt vēsturiski pedagoģiskā procesa izpēti, parādot to no sākotnējām mācīšanas formām līdz mūsdienām.

Vēsturiski strukturālā metode atklāj sistēmveidojošo komponentu rašanos un attīstību, komponentu mijšakarību dažādos vēsturiskos periodos. Atbilstoši šiem periodiem, tiek konstatētas personības attīstību sekmējošās mācību procesu veidojošo komponentu mijšakarības mūzikas pedagoģijā starp –

- kvantitāti un kvalitāti;
- formu un saturu;
- cēloni un sekām.

Saistot to ar izglītības paradigmu maiņu, mūzikas pedagoģijas pētījumos var izmantot pedagoģiski paradigmālo metodi. Ar tās palīdzību iespējams noteikt mijšakarības starp konkrētā vēsturiskā perioda teorētisko domu un praktisko pieredzi.

Atbilstoši pētījuma koncepcijai, ka pedagoģiskā sistēma ir veselums, neatdalot to veidojošos komponentus, pētniecībā var izmantot sistēmisko pētījuma metodi. Sistēmveidojošo komponentu dinamikas un mijiedarbības atklāšana pamato vēsturiskās attīstības multikulturālās tendences mūzikas pedagoģijā.

M.Sīle aprobējusi un uzskatījusi par lietderīgām personību ieguldījumu pētniecībā izmantot iepriekš uzskaitītās metodes, pamatojot tās pētījumā „Veseluma pieeja bērna attīstībā klavierspēles mācību procesā” (Sīle, 2000). Pētījums par „Ārzemju latviešu ieguldījumu mūzikas pedagoģijas attīstībā Latvijā” uzskatāms par turpinājumu monogrāfijai „Latvijas klavierspēles attīstība” (Sīle, 2003). Neeksperimentālais aprakstošais pētījums turpina fiksēt mūsdienu situāciju un notikumus.

Par teorētisko bāzi izvēloties M.Sīles pētījumus par mūzikas pedagoģijas vēsturisko attīstību Latvijā (Sīle, 2003) un, balstoties uz zinātnieces pierādījumiem, mūzikas pedagoģijas vēsturiskā attīstībā var izdalīt četrus posmus:

- no pirmsākumiem līdz 1919. gadam,

- no 1919. gada līdz 1940. gadam,
- no 1940. gada līdz 1990.gadam,
- no 1990. gada līdz mūsdienām (Sīle, 2003).

Atbilstoši šiem četriem vēsturiskajiem posmiem, mācību saturam raksturīga orientācija:

- uz vācu romantisma tradīcijām,
- uz tautiskuma izkopšanu,
- uz Padomju Savienības laika pedagoģijas sasniegumiem,
- uz mūzikas pedagoģijas atziņām pasaulē.

Konstatējam, ka katrā attīstības posmā dominē kāds noteikts multikulturālais aspekts, ko nosaka sabiedriski politiskā situācija valstī.

Situācija valstī ietekmējusi arī mācīšanas formām raksturīgo attīstību:

- no privātskolām, skolotāju semināriem līdz konservatorijas dibināšanai,
- ar konservatorijas nodibināšanu izveidojas jaunas mācību formas – Tautas konservatorijas, privātstudijas,
- pēckara periodā izveidotā mācību sistēma no bērnu mūzikas skolām līdz Mūzikas akadēmijai.

Tātad, tiek pārņemtas tās mācību formas, tā mūzikas izglītības iestāžu prakse, kas bija vadošā Eiropā / tai skaitā Vācijā/ un Krievijā. Vēlreiz tiek apstiprināts pieņēmums, ka mūzikas pedagoģijas attīstība nenotiek vienas valsts ietvaros. Tā ir multikulturāra pēc būtības.

19.gadsimta vidū, laiks kurā konstatējam mūzikas pedagoģijas vēsturiskās attīstības pirmsākumu, iezīmējas ar plašas amplitūdas ārzemju mūziķu darbību. Aktīva ir dažādu tautību pianistu, pedagoģu, komponistu, darbība, kuri vai nu bija dzimuši Latvijā un izglītojušies Eiropā, vai atbraukuši šurp meklēt darbu. Mūziķu migrācija Eiropā 19. gadsimtā bija gluži ikdienišķa parādība (kā īstenībā arī agrākos un vēlākos laikos). Būtisku ieguldījumu 19./20.gadsimta mijā mūzikas pedagoģijas attīstībā Latvijā devuši tieši vācbaltu pedagogi:

- dibinot biedrības,
- atverot skolas,
- organizējot koncertus,
- sacerot pedagoģisko repertuāru iesācējiem,
- kā privātskolotāji (Sīle, 2003).

Tātad, pirmsākumā mūzikas pedagoģijas attīstību veicināja:

- tautas muzicēšanas tradīcijas,
- mūzikas dzīves orientācijas uz Eiropu,
- cittautību pedagoģu darbība,
- salonmuzicēšanas popularitāte,
- izcilu pasaules mūziķu koncertdarbība Rīgā (Sīle,2003).

Muzikālo darbību veselums– klausīšanās > dziedāšana > spēlēšana > kustības - tiek uzskatītas par stimulējošām darbības formām personību spēju attīstībai. Atzīta tiek muzikālo darbību pieredze kā ārējā iedarbība, kas ietekmē

personības iekšējo kvalitāšu attīstību (Zariņš, 2003). Mūsdienu pasaulē globalizācijas procesa otra puse ir lokālo tradīciju uzsvēršana - jo vairāk pasaule globalizējas, jo interesantākas ir lokālās izpausmes, arī tautas māksla (Koķe, 2001).

Interese par tautas mākslu ir nozīmīga ikkatras valsts veidošanās laikā. Vēsturiski no 19.gadsimta vidus varam konstatēt vācbaltu un latviešu dzimtu ieguldījumu Latvijas mūzikas pedagoģijas attīstībā. Viena no tādām - Gutbergu dzimta. Māte, Emīlija Gutberga (dz. Tosche) bija profesora Paula Šūberta audzēkne Latvijas konservatorijā un absolvēja Latvijas konservatorijas klavieru klasi kā eksterne 1934. gadā. Dedzīgi mācīja klavierspēli visu mūžu. Kā atzīst Aīda Krūze, ka "izcilu personību darbība un zinātniskās intereses bijušas un vēl joprojām ir tik daudzveidīgas, ka tās nevar attiecināt tikai uz vienu pedagoģijas jomu." (Krūze, 2013), tā I.Gutberga- ērģeliece, diriģente, pianiste, recenzente (recenzējusi vienīgo monogrāfiju mūzikas pedagoģijā Latvijā D.Zariņa Mūzikas pedagoģijas pamati), Latviskā mantojuma fonda dibinātāja Bostonā, Ērģeļdienu organizatore Bostonā, gan ārzemju, gan Latvijas latviešu komponistu skaņdarbu popularizētāja ārzemēs arī Padomju laikā. 2005.gadā Rīgas Pedagoģijas un izglītības akadēmija piešķīra Goda doktora titulu un 2006.gadā viņai par nopelniem Latvijas valsts labā piešķirts IV šķiras Triju Zvaigžņu ordenis (Mūzika-pirmais un pēdējais draugs. Par Ingrīdu Gutbergu.2008). Ar viņas vārdu saistās viena no ārzemju latviešu darbības jomām mūzikas pedagoģijas attīstībā - starptautiskie jauno latviešu mūziķu meistarkursi.

Pirmās Starptautiskās jauno latviešu mūziķu radošās nometnes notika Kanādā 1985., 1987. un 1990. gadā. Šo nometņu iniciatori un organizētāji bija Kanādas jaunatnes Dziesmu svētku Padomes priekšsēdētājs Mārtiņš Štauers, viņa dzīvesbiedre kultūras darbiniece Ilga Štauvere, muzikālā vadītāja bija viņu meita komponiste Dace Aperāne un Ingrīda Gutberga. Pēdējā Kanādas nometnē dalībnieki bija ne tikai latvieši no Ziemeļamerikas un Rietumeiropas, bet arī pirmo reizi septiņi dalībnieki un lektori no Latvijas, tai skaitā flautiste Dita Krenberga, diriģents Sigvards Kļava, komponists Arturs Maskats. Tad arī radās ideja, ka šādi meistarkursi varētu notikt Latvijā. 1993. gadās uz Latviju atbrauca Dace Aperāne, Ilga un Mārtiņš Štauveri, tika nolemts, ka nometne jāorganizē Latvijā 1994. gadā, bet bija jautājums - kas organizēs un kur tā varētu notikt. R.Pauls ieteica, ka Nometne varētu būt Gulbenē, jo tur ir ļoti spējīgs Gulbenes rajona Valsts kultūras inspektors Donāts Veikšāns un labi strādājoša Mūzikas skola ar lielisku direktori Austru Veikšāni.

Tā no 1994.gada ik pēc diviem gadiem Latvijā notiek Starptautiskie jauno latviešu mūziķu meistarkursi, kur izcilākie ārzemju latviešu mūziķi nodod savu pedagoģisko pieredzi Latvijas jaunajiem mūziķiem. Meistarkursu sponsori no Latvijas puses ir Jāzeps Vītola Latvijas Mūzikas Akadēmija, Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmija, Valsts Kultūrkapitāla fonds un citi. No ārzemju latviešu biedrībām – Pasaules Brīvo Latviešu Apvienība, Brigītas Grīnvudas /Brigitta Greenwo/ mantojums, "Amerikas Latviešu apvienība /ALA/,

Amerikas latviešu koru apvienība, "Daugavas vanagi ASV", "Daugavas vanadziesmes" Ņujorkā, Ģenerāļa Goppera fonds, Klīvlāndes Latviešu koncertu apvienība, Latviešu korporācija "Tēvijai fonds", Latviskā mantojuma fonds Bostonā, Latviešu mūziķu biedrības Kanādā, Minesotā, Losandželosā, Monreālā, Ņūdžersijā (Mūzika – pirmais un pēdējais draugs. Par Ingrīdu Gutbergu.2008).

X starptautisko latviešu jauno mūziķu meistarkursu vadītāji 2012.gadā bija latviešu izcelsmes mūzikas pedagogi no:

ASV (D.Aperāne, P.Berkolds, Ž.Bobaka, M.Bobaks, U.Grants, I.Gutberga, A.Kupriša, D., P.Perna, K.Skare), **Vācijas**, Štutgardes (A Dārziņa), L.Skrīde, **Austrālijas** (J.Laurs), **Meksikas** (R.Lielmane), **Grieķijas** (D.Marodinis), **Francijas** (N.Smīts), **Japānas** (A.E.Tsuri), **Lietuvas** (M.Viļums).

Mūzikas pedagogi vadīja meistarklases, lasīja lekcijas un sagatavoja jauno mūziķu koncertus, kur katram no dalībniekiem bija iespēja demonstrēt savus sasniegumus. No 98 dalībniekiem 9 bija ārzemju jaunie latviešu mūziķi un 89 no Latvijas dažādām mūzikas izglītības iestādēm. Meistarkursu pamattēma bija "Jaunas dimensijas mūzikā", tādēļ īpaša uzmanība tika pievērsta vizuālās un skatuves mākslas, jaunu mūzikas tehnoloģiju, dažādu mūzikas un mākslas stilu mijiedarbības un citu ārpus muzikālu elementu meklējumiem mūzikā. Meistarkursu laikā ansamblis no ASV Vir2ual atskaņoja fragmentus no Džona Keidža Dziesmu grāmatu (Songbooks) cikla. Metropolitēna operas asistente Anna Etsuko Tsuri bija režisore Džona Keidža un citiem koncertuzvedumiem Siguldā un Rīgā. Meistarkursu dalībnieku koncertos bija iespēja noklausīties mūsdienu latviešu un citu komponistu skaņdarbus solistiem un dažādiem kameransambļiem, kā arī kamerorķestrim diriģenta Normunda Dreģa vadībā un kamerkorim diriģentu Jāņa Baltiņa un Anitas Kuprišas vadībā. Koncertos bija pirmatskaņojumi - Vestarda Šimkus „Melnsais čarlstons”, Džona Keidža „Sonātes un interlūdijs preparētām klavierēm”, Filipa Glāsa skaņdarbi no opusa „Četras daļas divām klavierēm”. Iznāca arī tradicionālā meistarkursu avīze, kuras redaktors ir latviešu jauno mūziķu meistarkursu idejas autors Mārtiņš Štauers no Kanādas. Rakstos meistarkursu dalībnieki dalījās pieredzē par to nenovērtējamo ieguvumu, kad tiek dota iespēja desmit dienas dzīvot tikai mūzikā. Meistarkursus vadīja pianisti Vestards Šimkus, Uga Grants (ASV), Juris Žvikovs, Dzintars Beitāns, Juris Kalnciems un Ligita Zemberga; kontrabassists Einārs Upatnieks; flautistes Ilze Urbāne, Dace Bičkovska; klarnetists Mārcis Kūlis; obojists Egils Upatnieks; mežradznieks Artūrs Šults; saksofonists Oskars Petrauskis; sitaminstrumentālisti Rihards Zaļupe un Elīna Endzele; vokālisti Antra Jankava; vijolnieki Gunārs Larsens (Šveice), Rasma Lielmane (Meksika); altiste Andra Dārziņa (Vācija); čellisti Jānis Laurs (Austrālija) Naidžels Šmits (Francija) un Pauls Berkolds (ASV). Meistarklases kameransambļi vadīja Gunta Sprōģe, Pēteris Plakidis, Lauma Skride, Dace Bičkovska, Ventis Zilberts (klavierpavadījums). Normunds un Antra Vīksnes vadīja klavierduetu nodarbības. Džeza meistarklases noritēja Džanetas Lavsones

(ASV) un Ritvara Garozas (Latvija) vadībā. Kompozīcijā un muzikoloģijā zināšanas varēja papildināt pie Andra Dzenīša, Gundegas Šmites, Mārtiņa Viļuma, Sabīnes Ķezberes, Selgas Mencēs, Ērika Ešenvalda (Latvija), Dana Paula Pernas (ASV), Dimitrija Maronidis (Grieķija). Lektoru vidū bija Boriss Avramecs, Ināra Jakubone, Kaspars Putniņš, Rolands Kronlaks, Guntars Ķirsis, Gunda Vaivode un Edgars Raginskis (Latvija). Meistarkursos notika arī pedagoģiskās lekcijas, kuras koordinēja Gunta Melbārde un Aurika Gulbe. Lektori: Dace Aperāne, Gunārs Larsens, Jānis Laurs, Peteris Vasks, Kaspars Bikše, Laimrota Kriumane, Andra Dārziņa, Liene Circene, Ingrida Gutberga, Arturs Cingujevs, Valters Pūce, Diāna Zandberga, Guntars Zvejnieks un Pauls Berkolds.

Iepriekšējais uzskaitījums nepieciešams, lai konstatētu ārzemju latviešu mūzikas pedagogu ieguldījumu savstarpējā sadarbības procesā ar Latvijas izcilākajiem pedagogiem. Rezultātā Latvijas pedagogi guva iespēju papildināt savu pedagoģisko pieredzi ar novatoriem pedagoģiskajiem paņēmieniem, kas ir aktuāli saistībā ar katra instrumenta spēles apguvi. Dalībniekiem tika dota iespēja mācīties pēc parauga pie pasaules izcilajiem latviešu mūziķiem, kas ir nenovērtējams ieguvums dalībnieku profesionālai pilnveidei gan kā topošiem māksliniekiem, gan kā pedagogiem.

Piedaloties meistarklasēs un vērojot ārzemju mūzikas pedagogu darbību tika konstatēts, ka vēl joprojām aktuāla un meistarkursu vadītāju darbībā tiek realizēta multikulturālā pieeja, jo katrs ārzemju vieslektors centās nodot jaunajiem latviešu topošajiem mūziķiem to pieredzi, tās inovācijas mūzikas pedagoģijā, kas konkrētā momentā bija tās aktuālākās konkrētā valstī. Šāda pieredze, sadarbība, tik plašā amplitūdā no tik daudz valstu izciliem māksliniekiem un tik daudzās specialitātēs ļāva apzināt inovācijas mūzikas pedagoģijā:

- vizuālās un skatuves mākslas elementu atklājumos,
- jaunu mūzikas tehnoloģiju apguvē,
- dažādu mūzikas un mākslas stilu mijiedarbības iespējās,
- netradicionālu mūzikas elementu meklējumos skaņdarbu atskaņošanas procesā.

Secinājumi **Conclusion**

Ārzemju latviešu izcilo mūzikas pedagogu ieguldījums mūzikas pedagoģijas attīstībā Latvijā var tikt vērtēts, izmantojot ieteiktās vēsturisko pētījumu metodes, kuru rezultātā secinām, ka

- ārzemju latviešu mūzikas biedrības un asociācijas dažādos veidos atbalsta latviešu mūziķu centienus gan trimdas valstīs, gan Latvijā;
- viena no atbalsta formām ir Starptautiskās latviešu jauno mūziķu nometnes –meistarkursi;

- meistarkursus vada ārzemju izcilie mūzikas pedagogi, kuri nodod savu pieredzi gan pedagogiem, gan nometnes dalībniekiem.

Summary

Latvian outstanding foreign music educators' contribution in the development of Latvian music pedagogy can be evaluated by proposed historical research methods, as a result we can conclude that

- Latvian foreign musical unions and associations in different ways support the efforts of the Latvian musicians in exiled countries and Latvia;
- One of the forms of support is the International Latvian Young Musicians Camp – master classes;
- Master classes are managed by foreign music teachers who transfer their experience - both educators and members.

Literatūra Bibliogrāhy

1. Krūze, A. (2013). *Ievads. Laikmets un personība*. 14.rakstu krājums. Rīga: Raka.
2. *Mūzika – pirmais un pēdējais draugs. Par Ingrīdu Gutbergu*.(2008). [Music - the first and last friend. About Ingrid Gutberg]. Rīga: RPIVA (In Latvian)
3. Koķe, T. (2001). Zināšanas un dialogs-globalizācijas priekšnoteikums. *Latvijas vēsture nr.41*, LU, 20.-25.lpp.
4. Sīle, M. (2003). *Latvijas klavierspēles skolas attīstība*. [Latvian piano school development]. Rīga: RaKa (In Latvian)
5. Sīle, M. (2000). *Veseluma pieeja bērna attīstībā klavierspēles mācību procesā*. [Holistic approach to child's development in piano training process]. Rīga: LU (In Latvian)
6. Zariņš, D. (2003). *Mūzikas pedagoģijas pamati*. [Basics of music pedagogy. Rīga: RaKa (In Latvian)